

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Megjelenik minden hó közepén két íven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.

Nem tagok egé-z évre 2 frttal fizethetnek elő

Előfizetési és hirdetési díjak az erdélyi gazdasági egylet pénztárához, a lapot illető egyéb levelezések az erdélyi gazd. egylet irodájába Kolozsvárra czimzendők.

A hirdetési díj centim.-ként 4 kr.

Szarvasmarhakereskedésünk bajai.

Szarvasmarhakereskedésünk ügyében az »Erdélyi Gazdasági Egylet« igazgató választmánya a földmivelésügyi és a kereskedelemügyi ministeriumokhoz a következő felterjesztést intézte:

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

A marhaszállító vasuti kocsik kihasználása tárgyában 1885 február 4-én 1502. szám alatt az akkori földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium által rendelet adatott ki, melyben az akkor forgalomban volt 12.₈—13—13.₈—14—14.₅—15.₅—15.₉ □ méteres kocsik kihasználása, illetve a kocsikba berakni engedett szarvasmarhák darabszáma a lehető legszigorubbán és sok félre-magyarázásra szolgálható módon van megállapítva.

Tudomásunk szerint ezen rendelet kiadásának indító oka akkor az volt, hogy a pozsonyi marhavásár fenntartása végett szövetkezett nagyhizlalók, a gazdaságilag hizott vagy legelőn feljavított állatok odatódulása által ne károsittassanak, illetve a könnyebb és selejtesebb anyagnak szállítási költsége így indirekt módon növeltessek, hogy aztán a vásár fenntartására szövetkezett nagyhizlalóknak érezhető konkurencziát ne okozzon.

A kisczudát és általában a termelőt akkor is erősen sujtotta ez a rendelet, de a gazdasági viszonyok még akkor egészen mások voltak; a gyári hizlalás emelkedésének tetőpontján volt és a kereskedés tárgyát leginkább kifejlődött sovány és kihizott 8--12 métermázsás ökrök képezték.

A javított könnyű ökrök akkoriban csak Budapestig jutottak; *a tehének és a teljes kort nem ért szarvasmarhákra pedig senkinek sem jutott eszébe az idézett rendeletet vonatkoztatni.*

Az 1888. évi VII. t.-cikk életbe léptetése után, tekintettel annak 159. §-ára, mely szerint az állategészségügyi szolgálat terén addig irányadóul tekintett törvények és szabályok hatályon kívül helyeztetek, — tekintettel továbbá az idézett törvény végrehajtását szabályozó rendelet ide vonatkozó 70—73. §§-ra, melyekben a felrakásra kerülő szarvasmarhák darabszámának korlátozásáról említés nincsen: joggal terjedt el az a vélelem, hogy a szóban levő rendelet is megszűntnek tekinthető. A hazai joggyakorlat szerint ezt a vélelmet mi is teljesen indokoltnak tartjuk.

Mindezek daczára a folyó évben összeállított állategészségügyi utmutatóban is felvétellett az eredeti rendeletnek egy része, a minék aztán az lett a következménye, hogy az egyes vasuti üzletvezetőségek, jelesül a kolozsvári üzletvezetőség is, körrendeletben utasította az állomásokon működő közegeket, hogy egy kocsiba 11 „szarvasmarhánál” többet berakni ne engedjenek, illetőleg az 1885. évi 1502. számú rendeletet szigoruan hajtsák végre.

Az idézett 1502. számú rendelet ide vonatkozó része pedig így szól: „... azon kocsikba, melyek rakterülete 12,8 □ métertől 16 □ méterig terjed, aránylagosan 7, egész 9 darabig hizott vagy 8—11 darabig sovány szarvasmarha helyeztessék el stb. Tehát csak „szarvasmarha”, pedig az egyes egyedek ugyancsak különbözhetnek egymástól.

Kegyelmes Urunk! Csak egy futó pillantást kell vetnünk az 1885-iki és a mai állapotokra, hogy szembetűnjék az a nagy veszedelem, mely ezen rendelet fenntartása és újabbi értelmezése által bennünket fenyeget. Hiszen Nagyméltóságod előtt nem kell bizonyítgatnunk, hogy a gyári hizálás hazarészünkben is aláhanyatlott, másrészt megbízható szakértők és kereskedők bizonyítják és mi magunk is szemléljük, hogy a most forgalomba kerülő anyag minőség, testnagyság és súly tekintetében messze mögötte van az 1885. év körül piacra vitt anyagnak. Nagyobbára vegyes, hibásan fejlődött, fiatal vagy kisclejtelt vén tehének és gyenge harmadrendű ökrök, gazdaságilag vagy legelőn feljavítva, mennek tőlünk a budapesti és bécsi piacra.

E mellett az 1885 óta épített marhaszállító kocsik kivétel nélkül 17—17.⁵—17.⁹ □ méter rakterületűek, melyekbe az 1885-ben megállapított arány szerint is többet lehetne 11 szarvasmarhánál berakni, mivel azonban egyes állomásokon ezt sem engedik meg, ilyenkor minden kocsirakománynál 1—2 □ méter rakterülettel fizet többet a szállító; s mindezt most követelik tőle, mikor az idézett 1502. számú rendelet helytelen értelmezése által — a mennyiben minden szarvasmarha, legyen az bármilyen elcsenevészett, nagy számba vétetik — a megfizetett rakterület $\frac{1}{3}$ -ad része különben is teljesen kihasználatlanul marad.

Nagyméltóságod bizonyára jól tudja, hogy hazarészünk termelői — már azon távolságnál fogva, mely bennünket Bécestől és Budapesttől, mint kizárólagos piaczoiktól elválaszt — a szállítás révén sok százezer forintot adóznak évenként. Mi tehát csak pár példát említünk ide vonatkozólag:

Szolnoktól Budapestig a 17 □ méter rakterületű kocsi 15 frt 81 kr-ért visz kocsirakományt; Kolozsvártól ugyanaz 51 frt 68 kr.; Brassótól pedig 92 frt 65 krajczárért. — Szolnoktól Bécsig 46 frt 75 kr., Kolozsvártól 86 frt 53 kr., Brassótól pedig 127 frt 50 kr.-ért. Ezek szerint, tizenegy szarvasmarhát számítván egy kocsiba, Szolnoktól Budapestig egy szarvasmarha dija circa 1 frt 44 kr., Kolozsvártól 4 frt 70 kr., Brassótól pedig 8 frt 43 kr. Ugyanezen viszonylatban Bécsig Szolnoktól 4 frt 25 kr., Kolozsvártól 7 frt 87 kr., Brassótól 11 frt 60 krajczárba kerül egy szarvasmarha felállítására.

Ámde ezek csak a megfizetett, de kihasználni nem engedett rakterület díjai; ezeket követi még a homokolás 1 frttal, a fertőtlenítés 1 frt 50 krral, bélyegdij, vizsgálati díj és végül minden darab feladott marha után a pénzügyi hivatalok által megállapított, de tényleg soha be nem folyó 4—5 frt tiszta haszon után 10% jövedelmi adó, a megfelelő községi rovatokkal.

Nagyméltóságod bizonyára megengedi nekünk azt a feltevést, hogy akár a termelő gazda maga, akár egy közvetítő kereskedő vigye piacra tőlünk a szarvasmarhát, ezek a költségek mindenkép a termelőt terhelik. Ne méltóztassék tehát felemelt szavunkat félreérteni, mert az itt felszámított kiadások nálunk most nem 8—10 métermázsás ökrök után esnek, hanem 40—60 forintos $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$

métermázsás kifejeletlen tehenek után, melyek ezt a költséget bizonyára nem bírják meg, és ha tényleg mégis piacra kerül ez az anyag, az csak azt bizonyítja, hogy gazdaközönségünk a legnagyobb kényszerűség járma alatt nyög.

Mivel pedig az itt általunk felhozottak tiszta tények, engedje meg nekünk Nagyméltóságod, ha feltesszük magunknak azt a kérdést, hogy vajjon miféle fontos indokok parancsolhatják most egy ilyen rendelet fenntartását? . . .

A kocsik rakterületét a vasut mint vállalat megfizetteti, tehát a kocsik kihasználása jog szerint nem akadályozható, mert hiszen tulterhelés 2—3 mmázsás tehenekkel még akkor sem történhetnék, ha 30 állatot lehetne egy kocsiba berakni; az állategészségügyi tekintetekkel sem találjuk összefüggésben ezt a korlátozást, mert, ha egészséges a felrakott állat, egészséges fog az maradni, ha többed magával van is egy kocsiban, ha pedig nem egészséges, akkor beteg marad az, ha egyedül szállítjuk is.

Egyetlen szempontot ismerünk, mely itt figyelmet érdemel. Ez az állatvédelmi szempont, melyből folyólag a kocsiknak esetleges tulsufolását, ott, a hol annak szüksége mutatkoznék, korlátozni kell. A humanizmusnak azonban igen-igen nagy ára az, a mit ezen a czimen most hazarészünk gazdaosztályától követelnek. Hogy mi a kocsik megfizetett rakterületét a humanizmus nevében csak félig-meddig használhassuk ki és ezáltal a 40—60 forintos teheneknek a bécsi piacra való szállítása 12—14 forintba kerüljön, azt mi sem indokoltnak, sem humánusnak nem tartjuk.

Mivel pedig tudomásunk van arról is, hogy a kocsik tulsufolásától az ebből eredhető érzékeny veszteségek elkerülése végett első sorban maguk a szállítók tartózkodnak, míg másrészt ismerjük azon nehézségeket is, melyek az egy kocsiba rakható állatok számának igazságos meghatározását gátolják: mi nem tudjuk átlátni, hogy a tulsufolásoknak meggátolása miért nem bizatik azon közegek belátására, kik a hasonlithatlanul fontosabb állategészségügyi szempontok felett őrködnek?

Kegyelmes Urunk! A fentiekben igyekeztünk kimutatni az 1885-iki rendelet hiányos és káros voltát, arra is rámutattunk, hogy ezen rendelet fenntartásának egyetlen valódi indoka lehetne,

ha feltűnő hiányai miatt nap-napután nem ütköznek össze az igazsággal és méltányossággal.

Mi azonban ezen egyetlen indokot sem akarjuk kicsinyelni, de a határvonalat úgy kívánjuk megvonni, hogy általa különben is nehéz versenynyel küzdő szarvasmarha kereskedésünk elviselhetlen terhekké ne sujtassék.

Ezekből folyólag kérjük Nagyméltóságodat, hogy az általunk itt szóvatott *1885-ik évi 1502. számú rendeletet*, mint reánk nézve *károsat és sérelmest hatályon kívül helyezni méltóztassék.*

Az Erdélyi Gazdasági Egylet nevében Nagyméltóságod

Kolozsvárt, 1895 ápril 30.

alázatos szolgálja

Sz. Szakáts Péter s. k.

egyl. titkár.

Szabó József s. k.

e. elnök.

A felterjesztéshez nem kell magyarázat; tisztán, érthetően és jól megokolva mutat rá szarvasmarhatenyésztésünk egyik akadályára, melyet már eddig is drágán fizettek meg tenyésztő gazdáink.

A felterjesztés különben az erdélyrészi iparkamaráknak is megküldetett, a honnan bizonyára szintén meg fogják tenni a lépéseket az iránt, hogy a felhozott sérelmek minél előbb orvoslást nyerjenek.

Talán nem lenne háládatlan munka az sem, ha tarifa-díjszabásainkat és az áruk szállítása körül észlelhető viszszaállásokat tüzetes tanulmány tárgyává tennénk, mert az a távolság, mely a főpiaczoktól minket elválaszt és a felterjesztésben felhozott esetek is arra utalnak, hogy érdekeinket ezen a téren is magunk képviseljük, mivel, mint a példák mutatják, mások ezekkel keveset törődnek.

Szerk.

A cigája juhról.

Brassó megyében és Háromszék megyében sok ezer *czigája juh* él. A többi erdélyi megyében összesen is keveset található; ezért nem ismeri a cigájákat az erdélyi gazdák legnagyobb része. Ha ismerné, bizonyosan többen cserélték volna ki hosszú gyapjas *csur-*

kán — raczka — juhaikat cigajákkal, mint a hányan kicserélték. Ezt azért merem állítani, mert a kik a cigaja juhok is ismerik, jövedelmezőbb juhok tartják a czurkánál. Én is annak tartom, tapasztalásom és összegyűjtött adatok alapján.

A cigaja juh éppen oly edzett, és takarmány, valamint gondozás: dolgában éppen oly kevéssel kielégíthető, mint a czurkán juh. A cigaja azonban jobb formájú, húsosabb testű; ugyanez takarmányon és legelőn jobb hústartó — kövérebb — hamarább hizó; tudom, mert láttam és a kiknek bőven van alkalmuk tapasztalni, azok is átlátják, hogy cigajával kevert czurkán nyájában a cigaja bárányok mindig nagyobbak és kövérebbek a czurkán bárányoknál; a kik értenek hozzá, azt is állítják, hogy a cigaja juh húsa izletesebb a czurkán juh húsnál. B. Bergner „*Rumänien*“¹ című könyvében írja, hogy: . . . az ürühús kitűnő. Kivált a „*Tsigay*“ fajta húsból készített sült annyira finom (vorzügliches Braten liefert), hogy a Sultánok mást nem is akartak enni. . . « a török császároknak pedig bizonyára módjukban állott válogatni a jóban.

Arra a kérdésre, hogy a czurkán-e vagy pedig a cigaja ad több tejet: a hétfalusi juhos gazdák kivétel nélkül a cigajának adják az elsőséget. A hétfalusi juhos gazdák szavát ebben a kérdésben döntőnek tartom — mindjárt leírom: miért —; ennek dacára is a tejelés kérdését, kétséget nem tűrő fejési adatok hiányában, az »elintézendő kérdések« közé sorolom. Sokan jobbnak, kövérebbnek mondják a cigaja juh tejét a czurkán juhénál; ezt bizonyítják méréseim adatai is. A mikor a kolozsmonostori gazdasági tanintézet czurkán nyájában cigaják is voltak, több ízben mértem meg a tej fajsúlyát s az alábbi átlagszámokat jegyeztem fel:

	cigaja	czurkán
fajsúly + 15° Cnál	1'0363 — 1'0405	1'0373 — 1'0414
tejföl + 15° Cnál és		
48 órás állás után	19 — 28%	15 — 23%

Ezek a számok azonban nem határozhatnak s ezért a tej minősége is »elintézendő« kérdés. Ilyen az is, hogy a métely a cigajákat csakugyan nem bántja annyira, mint a czurkánokat? Abban nem kételkedem, hogy a rühösség hamarabb terjed a czi-

¹ Breslau 1887 376. o.

gaják között és kiirtása több bajjal jár; hiszen valamennyi tömött -- rövid gyapjas juhnál ugyanez tapasztalható.

A cigaja juh fejős juh lévén, csak fejős juhnak való legelőekkel megáldott vidékeken lesz hasznos hajtó juh. Szereti nyáron is a hűvös klimát, de nem fél a leghidegebb téltől sem. Az Alföldön aligha honosodna jól; nem lehetetlen azonban, hogy ott is beválna megfelelő gondozás mellett.

Hazánkban a legnagyobb cigaja nyájak a brassómegyei *hétfalusi* juhos gazdáké. Így volt ez régen és így van még ma is. *Vörös Sándor* királyi tanácsos Brassómegye közigazgatási viszonyainak tanulmányozása alkalmával 1886-ban a helyszínén szerzett adatai alapján állítja, hogy egyedül a hosszufalusi (a *Hétfalu* egyike) határban néha 100.000 juh is legel.² Akkoriban a hosszufalusi nagyobb juhos gazdák a következők voltak:

Köpe István	5000 juhval
Sandu Munteanu . . .	4500 »
George Popa	4000 »
Juan Mandai	3000 »
Manole Costea . . .	2000 »
Sandu Popa	2000 »
Nikolau Gologán . . .	2000 »
Voiku Ruskuletiu . . .	1500 »

Kitünik e néhány adatból is, hogy ezek a juhos gazdák számot tevő nyájak felett rendelkeznek, illetőleg rendelkeztek. Hogy közülök ki él és kinek hány juha van ma, nem tartozik a dologhoz. Mint mindenütt az erdélyi részekben, a Hétfaluban is kisebbek ma a közös legelőkön élő nyájak és a juhos gazdák sorsa nehezebb. Földje, fekvő birtoka a legtöbbször Hétfaluban is kevés van; vagyona a juh és az ezelőtti jobb időkben szerzett tőkéek. Értelmes, de fortélyos üzletemberek ezek a juhos gazdák; juh dolgában sokat lehet tőlük tanulni és a juhtejből kevés helyt tudnak oly finom sajtot, turót, sós tejet és ordát készíteni, mint a Hétfaluban. Forizs Istvánnál Tatrangban ettem életemben a legjobb sóstejet és Roskuletiu Voikánál Hosszufaluban a legízletesebb köményes ordát — begyurt ordát. —

² L. jelentésem a cigaja juhról a m. kir. földmívelési miniszterhez: „*Ázsgazdasági értesítő*” 1886 — 9. sz.

Emlitém, hogy Brassó megyén és Háromszék megyén kívül az erdélyi megyékben és hazánk többi részében is kevés cigaja juh található. 10—20 évvel ezelőtt a régi Bánságban, Bácskában, Temes megyében több vidéken tenyésztették a cigajákat és néhány nagyobb nyáj is volt — ma már ott is megapadt számuk.

Felette érdekes lenne tudni: honnét származtak Magyarországra a cigaják és mikor. Alig ha nem Rumániából, réges-régen. Rumániában bizonyára már a rómaiak korában voltak cigaják. Dr. G. Maior a Bukarest-ferestreu-i földműves iskola professora írja,³ hogy a bukaresti egyetem kertjében egy régi kő áll, melyre két rövid gyapjas kos van vésvé s ezek feltűnően hasonlítanak a mai mokányok által tenyésztett cigaja kosokhoz. Maiornak az a nézete, hogy a római gyarmatosok hozták a cigajákat Dáciaiába s az al-dunai tartományokba talán Sírriából; a rómaiak pedig Spanyolországban ismerkedtek meg a cigajákkal, melynek gyönyörű fekete gyapját abban az időben nagyra becsülték. Nálunk is, Rumániában is a cigaja juhok tejéből készült sajtnek „Kaskaval“ a neve. Ezt a sajtot pedig éppen úgy készítik, mint a hasonló nevű „Cacio-cavallo“-t Róma és Nápoly vidékén régebben, főleg a Monte Cavallo hegyi legelőin. A Kaskaval szó bizonyára római eredetű lévén, ez a mellett bizonyíthat, hogy a cigaják a rómaiak útján kerültek a Duna partjaira. Vörös Sándor kir. tanácsos volt szives közölni, hogy Görögországban Kaskavali nevű város is van. Hogy ennek a városnévnek a Kaskaval sajt nevével és ez uton a cigajáknak a görögökkel van-e valami közük, nem tudom eldönteni.

Manap Rumániában, kivált Dobrudzsában, Törökország európai részének több vidékén és Oroszországban, Bessarabiában tenyésztik a legtöbb cigaja juhot; ezt dr. Chludzinsky-nek a Nowo-Alexandriai gazdasági tanintézet tanárának leveléből tudom.

J. Hintz „Das wandernde Siebenbürgen“⁴ című könyvében érdekesen ösmerteti az erdélyi határszéli lakosok vándorló nyáj-gazdaságát és eredetét a régi törökvilág sajátos viszonyaiban keresi. Abban az időben, a mikor a mai Rumánia, a Dobrudzsza, Bessarabia és Bulgária rónasága a Duna partján egy óriási legelő volt, melyet az eke még nem turt fel és melynek zöld pázsitja az

³ „Rentabilitatea Economiei de vite în esplotatiunea mare.“ Bukarest 1889.

⁴ Kronstadt. Verlag der Handels- und Gewerbekammer. 1876.

enyhe telek hótakarója alatt sem hervadt el, az erdélyi határszéli magyar és oláh lakosságnak kínálva kínálta magát pompás fűtermésével. Nyáron át a határszéli havasok legelőin éltek a nyájak; télire áthajtották a szomszéd országba, a hol legelőbért sem kellett fizetni s csak báránydézsmával adóztak. Otthon nem tarthatták nagy nyájukat, mert nem gyűjthettek elegendő télire való takarmányt arról a kevés földről, mely mind a szászok kezén volt, azok pedig soha sem szerették a juhval bajoskodni. Még századunk első felében egy millióra becsülték a vándorló nyájak juhainak számát, pedig ebben az időben már nem volt oly könnyű dolga a juhos gazdáknak, mint a törökvilág fénykorában. Mind nagyobb legelőbéréket szedtek tőlük, a legelők lassanként feltörettek, Bulgáriába cserkeszek telepedtek le, kik rablásaikkal tették bizonytalanná a tulajdont: mindezekért a nyájak számát apasztották és folyton apasztják.

A cigaja nyájak legnagyobb része azonban ma is télire Rumaníába vándorol, legeltetve le a fekete tengerig. Éjjel-nappal a szabadban tartózkodnak; a mikor hó borítja a legelőket, sem koplálnak, daczára annak, hogy takarmányt nem hordanak utánuk. A havat ügyesen elkaparják lábaikkal s így hozzáférnek a zölden maradt fűhöz. Nagy havazások idején és a mikor az olmos eső kérget vont a hóra, szomorú a sorsuk; ilyenkor sok pusztul el közülök, annak a gazdának kárára, ki idején nem tud takarmányt szerezni. Ősszel korábban vagy később, az időjárás szerint, utra kelnek a nyájak és május havában már ismét visszatérnek a bégető kis bárányokkal megszaporodva. Egy ideig a határszéli belépő állomások körül tanyáznak és azután eltűnnek, a havasok közötti napfényes legelőkre huzódnak. —

Magyarországnak három meghonosodott juhajtája van: a *hosszu* és *kevert* gyapjút termő *czurkán* — raczka — juh, a *rövid* és *nem kevert* gyapjút termő *czigaja* juh és a *selyemgyapjas merinos* — birka — juh. A *czurkán*juh két változatával (az egyik az *erdélyi juh*, — a kosok oldaltálló csigás szarvakkal ékeskednek, a másik a *magyar juh*, — ennél pedig felfelé irányuló hatalmas pödrott szarvakkal pompáznak a kosok) bizonyára ősi fajta; valószínűleg a *czigajajuh* is ősi juhunk. A *merinos* indigena nálunk. Az angol

husjuhok és a különböző bőtejelő (?) fajták — a frizjuh, a bergámói juh — pedig ujabbkori jövevények.

Ezek között a fajták közt a cigajajuhnak csak egy hasonmása van s ez az angol husjuhok legérdekesebbje, a *Southdown-juh*. És valamennyi társa közül a czurkántól — a raczkától — üt el a leglényegesebb vonásokban a cigajajuh.

A czurkánjuh ugyanis kevert gyapjut terem — a hosszú és durvább szálak között a rövidebb és finomabb puhelyszálakat találjuk — a cigajaja gyapja pedig egyféle szálú, nem kevert; a czurkán-gyapju továbbá kisebb-nagyobb mértékben *fürtös*, a cigajajagyapju nem *fürtös* gyapju, hanem a merinos gyapjuhoz hasonlóan *hullámos* — »ívelt« — gyapju. A cigajajuh színe is különbözik a czurkán színétől s ez szintén megkülönböztető vonás. A czurkánjuh — szerintem — „*egyszínű*“ juh, a cigajaja pedig „*nem egyszínű*“ juh. A ki ezt manap tagadja, joggal tagadja, mert számtalan »nem egyszínű« czurkánt és »egyszínű« cigajaját találhatni. Ezért helyesen azt kellett volna írnom: a czurkánfajtát *egyszínűvé* tenni, a cigajajafajtát pedig *nem egyszínűvé* tenni legyen tenyésztőink célja. Csak az a fajta tarthat számot ugyanis arra, hogy kulturált mezőgazdasági viszonyok között is tekintetbe vétessék, a mely fajta *színre is egyformásítva van*. Mit mondanánk arról a *merinos nyájról*, melyben feketék is, tarkák is találhatók? és az a *Southdown-nyáj* nem aratna dicsőséget, melynek egy része fehér pofájú és lábu lenne, más részének tarka pofája és lába volna. A merinos-fajta „*egyszínű*“ fajta; a Southdown „*nem egyszínű*“ fajta.

A számottevő uradalmi czurkán-nyájak ma is egyszínűek: fehérek és feketék. A fehérek bundája és pofája, valamint lába is fehér; a feketék bundája, pofája, lába fekete. Nagy nyájokban a tarkákat, sárga- vagy rőtfejúeket, lábuakat kimustrálják. Lassanként apad a fekete czurkánok száma is, mert a fekete gyapju a nagykereskedelemben nem kerestetik (bundánként eladva helyenként drágább a fekete gyapju a fehéرنél). Ugyanez áll a fekete cigajajagyapjuról; légmeggyőzőbben bizonyítja ezt az, hogy aránylag kevés fekete cigajajuhot találni.

Azokban a nagy cigajajanyájokban, melyeken meglátszik a tenyésztő gondossága, a legtöbb juh „*nem egyszínű*“: *a fej fekete, a lábak feketék, a bunda pedig fehér. A fej — a pofák — és a*

lábak fekete — fekete-barna - - *színe a legnevezetesebb jellegző vonása a cigajajuhnak.* A fehérfoltos fejű és lábu cigajákat nem tartom tisztavérű cigajáknak; nem tartom tisztavérűeknek a sárga-rőt-, barna- vagy sárgafoltos pofájú és lábu cigajákat sem. Ilyenek pedig feles számban találtak a legtöbb nyájban, kivált a kisebb nyájokban és a nagyokban is a báránymustrálás és ürüeladás előtt. A hétfalusi cigajanyájak közül a legtöbb feltűnően tarka és ennek oka az, hogy a cigajákkal együtt több-kevesebb czurkánanyát tartanak és a czurkánkosokat a fekete és fehér bundájú cigajakosokkal együtt szabadon járatják az anyák között a hágtás idején. A czurkánokról nyirja a háztartásban szükséges fürtösgyapjut a cigajanyáj gazdája; a pakulároknak — bojtároknak — konvenczióba járó bunda, ködmön és sapka — süveg — a czurkánok bőréből készül és a czurkán-czigaja keresztezésű juhokról — Stogoss — nyirják azt a se hosszú, se rövid fehér-szürke vagy vörhenyes-fekete gyapjut — Stogoss-gyapju —, melyből a szorgalmas hétfalusi csángóasszonyok értékes szúrposztót készítenek.

A leirtakból következik, hogy hétfalusi cigajanyájainkban kevés *tisztavérű* cigaját találhatni. Ez azért kár, mert ezekből a nyájakból kell a cigajajuhnak elterjedni, ha bebizonyul, hogy érdemes az elterjesztésre. No, de nem kell megijedni: következetes kiválasztással egyformásítani, tisztává lehet tenni a zavaros forrásból vásárolt nyáját is.

Oroszországban és helyenként Rumániában is merinosokkal keresztezik a cigajákat a gyapju finomítása céljából.⁵ Ezekről az állatokról — Pollspanca - nyirják a „*pollos*“ gyapjut, melyet a brassói és szebeni gyárak igen jól fizetnek, a nagykereskedésben is méltányolnak és *nemesített cigajagyapju* névvel jegyeznek a tőzsdén.

Művészi képben mutatom be a cigajajuhot. A formája mindeniknek hű rajz. Kár, hogy csak az előtérben álló anyának hű a színezete is: fekete a pofája és feketék a lábai. A szembeálló kosnak és a másik két anyának is fekete fejet és fekete lábakat kellett volna rajzolni,⁶ ekkor egészen élethű lenne a kis nyáj képe.

⁵ Tudomásom van arról, hogy Biharmegyében Kepes Ignác szintén merinossal keresztezi cigajáit.

⁶ A képhez mintául használt fotografiákat én küldöttem, azért tudom, hogy így kellett volna rajzolni.

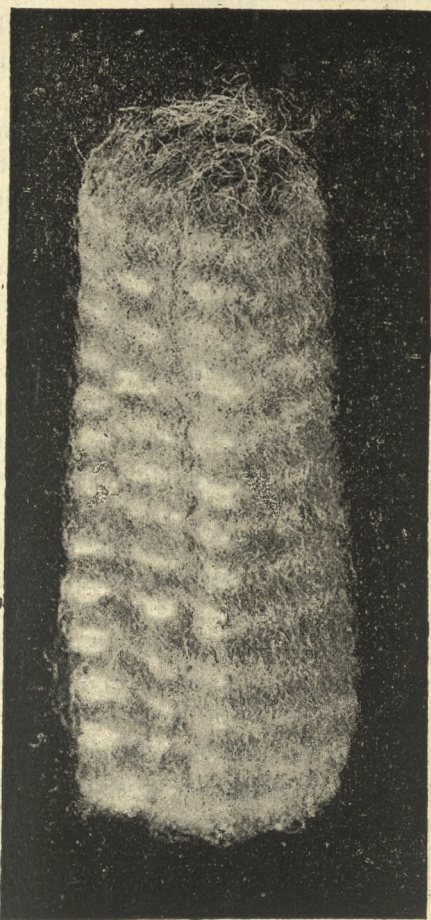
Jól látható a képen, hogy a cigajajos szarvai hasonlók az erdélyi czurkánkösök szarvaihoz: oldalt álló csigás szarvak; tövük harántul bordázott, hegyük kissé pödrött. Az anyák szarvai kicsinyek, fejletlenek. Szarvatlan — suta — anyát sokat találni s a suta kosok nem ritkák. A cigajajuh feje nem hegyesedik el annyira a száj felé, mint a czurkánjuhé; aránylag kissé nagyobb is a feje. Nyaka szintén zömökebb: rövidebb, szélesebb. Törzse jól formált; a hétfalusi nyájokban meglepően sok, valóban jó formájú juhot lehet látni: annyit, a mennyit más, nem kulturált fajtában ritkán láthatunk. A kép bizonyítja, hogy a cigajajuh lábai nem magosak, jól állanak, erősek, inkább finomak, mint durvák.

A következő számok bizonyítják, hogy a cigajajuh a *közepes nagy* juhajták közé tartozik. Régebb és újabb méréseimet egybevetve: az *anyák magassága* — a földtől a mar legmagasabb pontjáig ruddal mérve — *átlagosan 60 cm.*; *hossza* — a vállszögtől a fargumóig ruddal mérve — *átlagosan 64 cm.*; a *kosok magossága átlagosan 64 cm.*; *hossza* pedig *70 cm.*; Dr. G. Maior fennebb említett könyvében a cigajajuhok magassága 50–80 cm., hossza 80–100 cm. (hogy ruddal vagy pedig szallaggal mérve — nem említi.) A *Maior* átlagos méretei tehát nagyobbak (75 magosság, 90 hosszúság) az enyémeknél. Ez is bizonyítja, hogy Rumániában csakugyan lehet a miénknél nagyobb, természetesebb cigajaját is találni. Méréseim és összegyűjtött adataim alapján cigajajuhaink *élősúlyát* átlagosan 45 klgr.-ra becsülöm. *Maior* szerint az anyák *élősúlya* 40–44 klgr., a kosoké pedig 50–55 klgr. Az *1 éves bányók élősúlya* a kolozs-monostori (kolozsvári) gazdasági tanintézet nyájában (most Kolozson van) volt: 1884-ben 26.²⁵ kgramm, 1885-ben pedig (a valamivel jobb tartás következményeként) 29.⁴⁵ klgr. A *bányák élősúlya*, a midőn a világra jő, az anya élősúlyának átlagosan 10%-a szokott lenni. (Régi méréseim szerint átlagosan 3.⁶ klgr.)

A cigajagyapju, mint említém, *nem kevert gyapju*⁷ és *hullá-*

⁷ Nemcsak a külföldi, hanem még a hazai szakírók egy része is tévesen „kevert“ gyapjunak tartja a cigajagyapjut: a brassói kereskedelmi és iparkamara jelentésének írója is téved e részben s ez kitünik abból, hogy az 1882. évi jelentésben ezt írja (97. oldal): „Diese Schafe sind grösstentheils Zigaischafe, die grösser und besser genährt, eine etwas feinere, mehr gekräuselte, geschneidigere, lange

mos gyapju. Ez a két tulajdonsága különbözteti meg a czurkán-gyapjútól és e két tulajdonságáért hasonlít a merinos gyapjuhoz.

A czigajajuh gyapja.

Ennek daczára a czigaja-gyapjút nem szabad a merinos gyapjokkal egy sorba helyezni. Feltűnő a hasonlóság a czigaja-gyapju és az angol *South-down* gyapju közt. Szinre, fényre, hullámosságra, finomságra az összehasonlításig hasonlóak.

Az itt látható kép fénynyomatu hú képe a szép hullámokat vető czigajagyapjunak. A fénykép $1\frac{1}{2}$ nagyságban mutatja a gyapju-mustrát; a hullámok tehát a valóságban kisebbek. Minél kisebb hullámokat vet a czigajagyapju (azaz minél több hullám esik egy cm.-re), annál finomabb a gyapju, éppen úgy, mint a merinos gyapjunál és valamennyi hullámos gyapjunál.

Gyapjegyűjteményekben a legfinomabb

czigaja-mustra 5 hullámot vet 1 cm.-re és e szerint megfelelne a merinos gyapju finomsági skálája *tertia* fokának. A szépen hullá-

Mischwolle (Grannen- und Wollhaare), grösstentheils von weisser Farbe, tragen.“ Csak a czurkánjuhak bundájában keverednek a durva hosszú szőrszálak (Grannen-haare) a finom, rövid pehelyszálakkal — gyapjuval — (Wollhaare = Flaum); a tisztavérű czigajak bundája csupán gyapjuszálakból áll. Sz. Á.

mos cigajagyapjú legtöbbször 3–4 hullámot vet 1 cm.-re, körülbelől összcesik tehát a *quarta* merinos gyapjuval. Nagyon sok cigajánál azonban elmosódott a hullámosság, továbbá zilált a gyapju és — kivált az évi növés végén — összekuszálódik, kóczos lesz. Az ilyen gyapju rendszeren durva, hosszú gyapju s a juh, melyen terem, bizonyára nem tisztavérű cigaja — Stogoss.

Gyűjteményem mustráinak hossza 4 és 10 cm. között ingadozik. A hosszú — 8 cm-éternél hosszabb — cigajagyapju előttem gyanus és azt látom, hogy a hosszú gyapju egyszersmind mindig durva gyapju, nem hullámos, nincs cigaja karaktere.

A cigajagyapjút nem lehet oly élesen karakterizálni, mint a különböző merinos gyapjuféleségeket. Nálunk a brassói és szebeni posztógyárak legnagyobb fogyasztói a cigajagyapjunak; a harisnyárú készítői pedig és a kalaposok a cigaja bárány-gyapjút vásárolják. Ezeknek a piacoknak szokásai legjobban tájékoztathatnak a cigajagyapju minősége felől és már azért is érdekes tudnivalók, mert egyuttal a felől is tájékoztatnak, a mit a nagykereskedés kíván a cigajagyapjútól.

A „*Kronstadt-Hermannstädter Handelsgebräuchen*“ 112. §-a szerint a piacra kerülő gyapjuféleségek — Sorten — a következők:

Czigaja — Zigaja — prima,

Czigaja — Zigaja — secunda (Stogoss).⁸

Czurkán vagy *fürtösgyapju* (Zakel [Zurkan] oder Locken genannt).

Bárány gyapju (Mitza) cigaja és czurkán.

113. §. *Atvétetre alkalmasnak* mondható a gyapju, ha száraz, ha csak a természetadta gyapjuszir van benne, ha nincs benne szürke gyapju, sárga gyapju, lábgyapju, hügy által festett gyapju (uringeätzte Wolle), ganéjos gyapju, hulladék gyapju (Turitza, klettige Wolle),⁹ és szórtetvek által megtámadott gyapju (haarläusige Wolle).

⁸ A brassói iparkamara 1882. évi jelentésében olvasom, hogy a cigajagyapju és czurkángyapju közé helyezhető gyapjút („Mittelwolle zwischen Zigai und Zurkan“) *Vlaska* (Wlaschka) gyapjunak nevezik. A hétfalusi juhos gazdák a cigaja czurkán vérű juhok gyapját előttem mindig *stogoss* gyapjunak nevezték. Most tehát az a kérdés, egy gyapju-e a Vlaska a Stogossal vagy nem? Meg fogom tudakozni és alkalmilag közölni fogom tudakozásom eredményét. Sz. Á.

⁹ A farkról, a tőkzacsokóról, a szügy alsó részéről, a végbélnyílás körülről lenyirt gyapju.

114. §. A „*czigaja prima*“ gyapjn, finom szálu nyirt gyapju (Schurwolle), melyben nincs durvább ugynevezett secunda (Stogoss) gyapju.

A „*czigaja secunda*“ gyapju, fehér nyirt gyapju, Stogossnak nevezett durvább czigaja gyapju.

Ha a czigaja prima gyapju fehér secundával, vagy szürke, vagy pedig fekete prima czigaja gyapjuval keverten szállitható: a vásár megkötésekor határozottan megjelölendő, a prima gyapju százaléklában kifejezve, mennyi lehet benne fehér secunda, szürke és fekete prima czigaja gyapju.

A vevő a kikötött százaléknál több fehér secunda, szürke vagy fekete prima gyapjut a fehér prima czigaja gyapjuval átvenni nem tartozik.¹⁰

115. §. Czurkan gyapju (Zakel-Locken Wolle) hosszu, durva nyirt gyapju. A vásár kötésekor határozottan megjelölendő: fehér, fekete vagy pedig szürke gyapjuról van-e szó, valamint az is, hogy mennyi lehet egyik-másik szinből a gyapjuban.

116. §. A 114. és 115. §§. határozatai a vásárolt *bárány-gyapju* átadása-átvétele körül is érvényesek, külön megjelölendő azonban az, hogy havasi (hegyi) vagy síkföldi bárányokról származik-e a gyapju (ob sie von Lämmern aus dem Gebirg oder vom Felde herrührt).

117. §. Valamennyi gyapjuféleségre vonatkozóan megjelölendő az alku lezárásakor az, hogy *nyirt*- vagy pedig *bőr*-gyapjuról volt-e szó. Nyirt gyapju (Schurwolle) az élő juhról lenyirt gyapju; *bőr*-gyapju (Hautwolle, sogenannte Smultura) a bőrokról lenyirt vagy másként leválasztott gyapju, és ez ismét kétféle, a szerint, a mint leszurt vagy pedig elhullott juh bőréből való.¹¹

118. §. Lábgyapju, sárga gyapju, hügy által festett gyapju, ganéjos gyapju, szörtetvek által megtámadott gyapju és a hulladékgypju (Ausschuss) külön alku tárgya és ennél csupán a *szárazságra* vonatkozóan vétetnek figyelembe a részletező megjelölések.

¹⁰ Kiténik ebből, hogy a prima czigaja gyapju fehér, szürke és fekete lehet. Ezt a 114. §. kezdetén kellett volna jelezni, mint a hogy a secundáról jelzi, hogy az *fehér nyírott gyapju*.

Sz. Á.

¹ Timárgyapju, döggyapju.

119. §. Az eladó tartozik a vásár megkötésekor a vevőnek határozottan megjelölni: Rumániából, Törökországból vagy pedig Oroszországból való-e a gyapju, továbbá, hogy a báránygyapju havasi gyapju-e vagy pedig síkföldi gyapju. A gyapju származásának nem helyes megjelölése esetén a vevő nem köteles a gyapjut átvenni.

120. §. Külön kikötés hiányában a gyapju a vevő itteni (brassói, szébeni) raktárában vagy gyapjumosójában való átadással szállítandónak vétetik, még abban az esetben is, ha az eladó a városi mérlegén méretné le a gyapjut.

121. §. Zsirban — pizsokban — nyirt gyapju 2% levonással (Rabatt) és netto Tara értendő. Félkilón alóli tört a bemérésnél nem számíttatik.

122. §. A megkezdett átvétel megszakítás nélkül folytatandó napvilágnál, ha azonban eső esik, az átvétel megszüntetendő.

Az átvétel folyamán kifogásolt gyapju (partie)-ből, a zsákból kiürített gyapjakat a vevő átvenni és kifizetni tartozik.

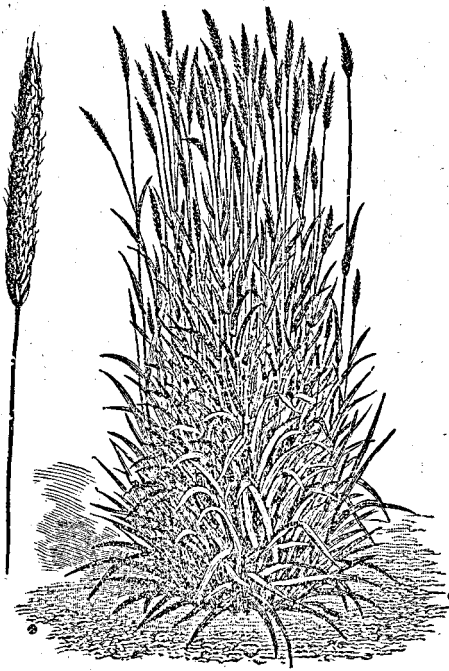
Dr. Szentkirályi Akos.

Fű-magtermesztés.

II.

Szálfüvek.

1. **Alopecurus pratensis** (réti ecsetpázsit). 80–90 cm. magas, sötétzöld színű fű. Rosz gyepképző, magában vetve laza, össze nem fuggó, hézagos gypet alkot, de kaszálókön és legelőkön elsőrendű fű. Kitűnő sarjadzó képessége folytán 2–3 kaszálást ad és az állatok általi lerágást és taposást is jól türi. Az *Alopecurus* egyike a legkorábban hajtó füveknek, utófagyok nem ártanak neki, május elején már teljes virágzásban áll. Az árnyékolást nagyon jól, de a szárazságot egyáltalán nem türi, talajban is válogató, az üde, humus dús vályog- vagy agyagtalajt kedveli leginkább. Az elárasztást jól türi, a trágyázást meghálálja. A vetést célszerűbb ősszel eszközölni, mert csírázásához sok nedvességet igényel. A fagyok iránt pedig nem érzékeny. Vetőmagul k. holdanként 18–19 klg. elegendő.

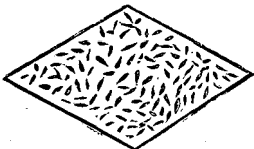

Alopecurus pratensis (réti ecsetpázsit) magja.

Magja apró, szálkái miatt nagyon tapad, ezért homokkal vegyítve kézzel kell kiszórni és tövis boronával v. gyűrős hengerrel aláhozni. Csupán magtermesztés végett és tisztán vetni nem igen érdemes, mert magnyerése nehéz és sok utánjárást kíván, nagyon egyenlőtlenül érik sa azért aratása sok figyelmet igényel, mert a mag értéke annak csiraképességétől függ. Ára q-ként 120—130 frt, de k. holdanként legfennebb 50—60 klgr. termésre lehet számítani.

2. **Agrostis stolonifera** (taraczkos tippán). 2—4 mt. hosszura is elnyúló taraczkos gyökerű évelő fű.

Válfajai az agrostis capillaris, agrostis gigantea stb. Főképp legelőnek és meredek helyek, gátak begyepesítésére való. Tavasszal nagyon későn kezd hajtani, de aztán késő őszig zöldel és dús legelőt ad, vizenyős talajt vagy nedves időjárást kíván kerti gyepeknek, ha az öntözhető, igen alkalmas. Vetni tavasszal kell, k. holdanként 8—8 klgr. mag kell, melyet csak sekélyen szabad aláhozni.

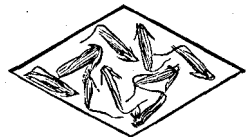
Taraczkos tippán magja. Csak magtermesztésre nem igen szokták vetni, hanem a magot, mely igen későn, szeptemberben érik, keverékekből szedik össze, q-nak ára 90—100 frt.

3. **Avena elatior** (francia perje). 80—120 cm. magas rövid

Avena elatior (francia perje.)

taraczkaszálakkal bíró fű, mely magában laza gye-
pet képez, de más füvek-
kel együtt vetve, egyike
a legjelesebb füveknek,
mely évenként 3—4 ka-
szálást ad, legelőre azon-
ban nem alkalmas, mert
a lerágást és tipratást nem
türi el. Jól türi azonban
a beárnyékolást, azért gyü-
mölcösökbe kiválóan al-
kalmas. A szárazságot is
jól türi, fagytól nem szen-
ved. Majdnem minden ta-
lajon jól diszlik, különö-
sen kedveli a laza és me-
szes talajt, nedves talajon
nem diszlik. Vetése ugy-
őszszel, mint tavasszal
egyaránt eszközölhető. ---

**Avena elatior (francia
perje) magja.**

8 cm. hosszú nagy magja
sorvető géppel is igen jól
vethető s 3—4 cm. mély
aláhozást is eltűr. K. hold-
danként 75 klgr. vetőmag
kell. Az avena elatior igen
ajánlható magtermesztés-
re; meglehetősen sok magot
köt, k. holdanként 200—
250 kg.-ot ad, melynek ára

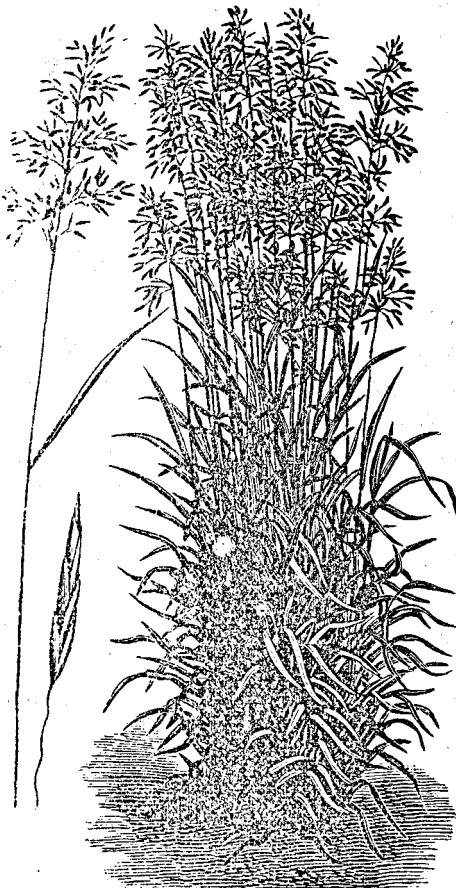
q-ként 60–70 frt. Mihelyt a buga sárgulni kezd, meg kell kezdeni az aratást, mert a még zöld szárak is jól utánérnek kereszttekben, ellenben ha tulérni hagyjuk, sok mag kipereg.

4. **Avena flavescens** (arany zab). 60–90 cm. magas az Avena elatiórral egy családba tartozó és ahoz igen sok tekintetben hasonló fű. Homokos, meszes talajokon legjobban tenyészik, a szárazságot jól tűri, legelőre is kitűnő. Az árasztást eltűri, de a trágyalével való öntözés — ellentétben a többi fűfélékkel — nem szolgál javára. Vetni tavasszal kell, védnövénynyel, k. holdanként 20–27 klgr. magot, melyet tövisboronával kell aláhozni. Sárgás-fehér magja

igen drága, q-ként 270 frt, magnyerése bár sok nehézséggel jár, de tekintve kielégítő termését, k. holdanként 100–150 klgr., és magas árát, termesztésre igen jövedelmező lehet.

5. **Bromus inermis** (árva rozsnok). A bromusoknak igen sok válfajok van.

Bromus pratensis (réti rozsnok), b. mollis (puha rozsnok), brom. giganteus (óriási rozsnok), b. Schraderei (ausztraliai rozsnok), b. secalinus (gabona rozsnok vagy magyar perje). Mindezek között azonban az árva- vagy mágocsi rozsnok érdemel minden tekintetben elsőbbséget. Ez egy 80–140 cm. magasra is megnövő tarackos gyökerű évelő fű, mely a szárazságot kitűnően állja s a talajban is a

Bromus inermis (árva rozsnok).

száraz fekvésű kötöttebb talajokat kedveli. 3—4 évig kitünő kaszálót s ugyanannyi ideig jó legelőt ad. Évenként csak egyszer kaszálható, mert szarát egynél többet nem hajt, gyökáljánál azonban dús levélzet képződik, minek folytán legeltetésre magtermés után is kitünően használható. A *Bromus inermis* a vetés évében csak lassan fejlődik, azért védnövénynyel szokás vetni, az alföldön őszi buza közé vetik. Ugy őszzsel, mint tavasszal vethető, őszzsel későn, november—december, tavasszal nagyon korán, február—márczius hóban kell vetni, mert a fagyok iránt nem érzékeny, de csirázásához sok nedvességet kíván, vetése kézzel szórva történik, szélszendes időben. K. holdanként 25—50 kgr. vetőmag kell, vetés után, ha a föld kellőleg megszikkadt, a hengerezést elmulasztani nem szabad.

Virágzása június hó elejére esik, takarmánynak a virágzás elején kell kaszálni, mert különben megfásodik, rendekben gyorsan szárad szénává, zöld kazalozásra is igen alkalmas. Magtermése dús, biztos és könnyen betakarítható. Az aratással addig kell várni, míg a tábla teljesen elvirágzott s ha egyes kalászokat a tenyerrünkhöz ütögetünk, pár magot hullatnak. A letakarítást aratógéppel is igen jól eszközölhetjük; a gépet magos tarlóra kell beállítani, s a markokat kévékbe kötve keresztbe kell rakni, hogy jól kiszáradjanak. A magas tarló lekaszálható s a dús levélzet igen jó takarmányt ad. A cséplést rendes cséplőgéppel lehet végezni, a munkához a dobot úgy kell beállítani, mint a zabcsépléshez, a szelet azonban teljesen el kell fogni. Cséplés alatt a mag a törekrostán és a polyva helyén fog kijönni, szár-részekkel és léha mag-

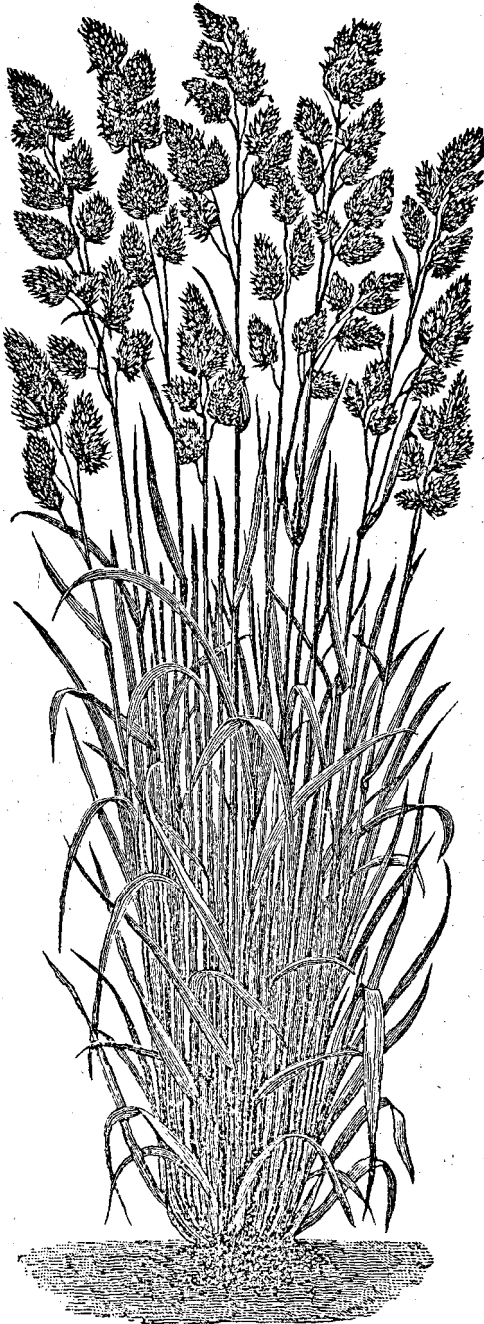
vakkal együtt, melyektől a Kühne-féle Triumphszélrostán elkülöníthetők.

A kékes színű mag bármily magas garadába összehalmozva sem fülled meg. Kat. holdanként 3—4 q. magot terem, q.-nak ára 35—40 frt szokott lenni.

Bromus inermis (árva rozsok) magja.

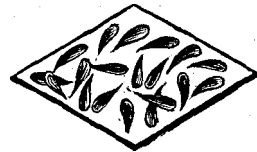
6. **Dactylis glomerata** (csomós ebfű). 80—120 cm. magas, széles levelű, egyike a legjobb, legtápdúsabb füveknek, magában vetni nem igen szokták, mert rossz, zsombékszerű gypet képez. Legelőnek nem való, mert a lerágást és taposást nem jól tűri. Az idő-

Dactylis glomerata (osomós ebfű).

járás iránt nem érzékeny, úgy a szárazságot, mint a beárnyékolást jól tűri, a tél fagya sem árt neki, de a tavaszi fagyok könnyen felszivják zombékjait, ezért a hengerezést tavasszal elmulasztani nem szabad. Minden talajon jól diszlik, ha az tápanyagokban nem szegény, ez okból a trágyázást is nagyon meghálálja.

Termelésénél sikerrel alkalmazhatók a phosphor- és nitrogén-tartalmu műtrágyák. Vetni úgy ősszel, mint igen kora tavasszal lehet. Az első évben keveset fejlődik, ezért védnövénynyel kell vetni. Vetőmag k. holdanként 20—25 klgr. kell. A szórt vetést hengerrel vagy tövisboronával kell aláhozni. A 8—9

Dactylis glomerata
(osomós ebfű) magja.

mm. hosszú mag szálka

nélküli. Magtermelése igen jövedelmező lehet, mert habár nehéz is a magot nyerni, de mert drága, q 90—100 frt és holdanként 100—150 klgr. terem, megérdemli a ráfordított fáradságot. Magnak az első kaszálást kell meghagyni s csak akkor szabad levágni, mikor a szalma felső része sárgulni kezd, a kalászkák halványsárgák s bennök a magvak bőrszerűek lesznek; akkor nem fog sok elhullani a könnyen kipergő magból.

7. **Festuca pratensis** (réti csenkesz). 60—90 cm. magas tarack nélküli édes fű, mely kissé laza gyepet képez. Egyike a legjobb réti- és legelőfüveknek, úgy a lerágást, mint a letiprást igen jól tűri. A hűvösebb, nedvesebb időjárást ugyan inkább kedveli, de a meleget és szárazságot is jól tűri, a fagy sem árt neki. Az öntözést és elárasztást szereti, azért öntözött rétekre igen alkalmas. A trágyázást nagyon meghálálja, még az istállótrágyát is. Legjobban diszlik az üde, mély humuszas agyag- és vályogtalajon, általában a nedves talajokon. Vetni legjobb kora tavasszal kézzel szórva és védnövénynyel. K. holdanként 38—40 klgr. vetőmag kell. Magja 6—7 mm. hosszú, igen hasonlít az angol perjééhez, melylyel hamisítják, annál sokkal drágább lévén. A vetést 2—3 cm.-re alá kell takarni fogással. A *F. pratensis* sok magot köt, melyet nem nehéz betakarítani; kaszálni akkor kell, mikor a polyvák barnulni kezdenek. Magtermésnek az első kaszálást kell meghagyni. K. holdanként 100—150 klgr. magot terem. q ára 75—100 frt. Minden tekintetben igen hasonlít hozzá a *Festuca elatior* (magas csenkesz).

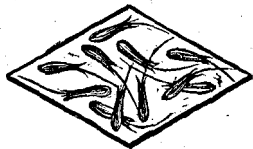
8. **Holcus lanatus** (pelyhes czirok). 60—80 cm. magas pehelyszerű szőrözettel fedett szürkés-zöld színű tarackos fű, mely zombékszerű rosz gyepet képez. Csekély értékű fű, de mert szerfelett igénytelen, mostoha viszonyok közt megérdemli a figyelmet. Tavasszal nagyon korán kezd hajtani, május közepén már virágzik. Az árnyékolást elég jól tűri, de a fagyoktól szenved. K. holdanként 15 klgr. vetőmagot igényel, melyet sekélyen kell alátakarni. A *Holcus lanatus* magja végett természetben nem érdemes. Magja aránylag olcsó, q-ként 45—50 frt s holdanként alig terem 50 kg.-ot.

9. **Lolium italicum** (olasz perje). 50—90 cm. magas világoszöld színű tarack nélküli fű, mely sűrű zombékszerű gyepet alkot. Fűves herésekre a legbecsesebb fű, mely jó erőben levő öntözött

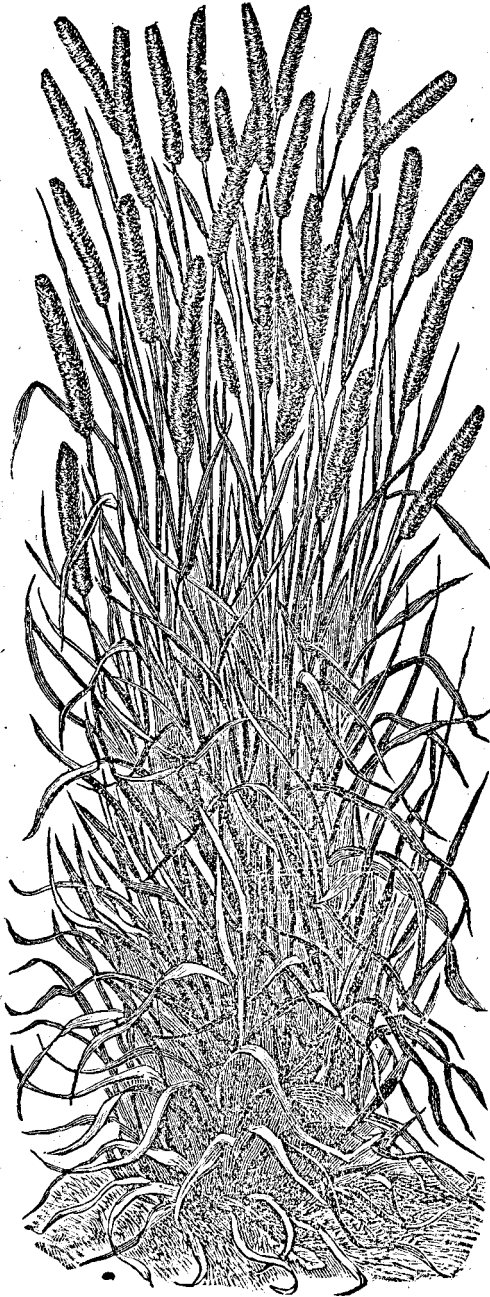
Lolium italicum (olasz perje).

talajon mesés terméséket adhat. A vetés évében adja a legnagyobb termést, de nálunk 2—3 évnél tovább nem igen tart ki. A *L. italicum* a közép kötött vályog- és agyagtalajokat kedveli, ha azok nem tulszárazok. A szárazságot nem igen szereti, a nedves, meleg klímának a növénye. A trágyázást az összes füvek között leginkább meghálálja, különösen a trágyalével való öntözést. Vetni úgy tavasszal, mint ősszel egyaránt lehet. Tavasszal védnövénynyel, ősszel a nélkül kell vetni. K. holdanként 35—50 kg. kell, melyet kézzel kell

Lolium italicum (olasz perje) magja.

kiszórni, mert a 13 mm. hosszú mag szálkássága miatt géppel nem vethető jól. Tavasszal igen korán hajt, de könnyen elfagy. A Lo-

Phleum pratense (réti komocsin).

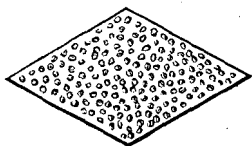
lium italicum sok magot köt és a magtermesztés nem jár nehézséggel. Legfontosabb a kaszálás idejének helyes megválasztása, mert a mag könnyen kiperreg. Magtermésnek rendszeren a második kaszálást hagyjuk s akkor kaszáljuk, mikor a szalmája még zöld, s a kalászkák már sárgák; nem szabad megvárni, míg megbarnulnak. A cséplést vagy mindjárt a mezőn végezzük, vagy apró kékvékbe kötve, ponyvás szekereken behordjuk. A kipergő mag a legjobb és legértékesebb. K. holdanként 2 — 2½ q magot terem, melynek q-ja 30 — 36 frt.

10. **Phalaris arundinacea** (nádas pólyvaszuk). 120 — 200 cm. magas széles levelű taraczkos fű, mely kissé ritka, de egyöntetű gyepek képez. Egyik válfaja a kertekben művelt fehér csíkos u. n. pántlika-fű. Silány fű, csak ott érdemes termeszteni, hol a jobb füvek nem teremnek meg;

nedves vizállásos területeken, kötött talajon. Árterületek, védtöltések begyepesítésére jól alkalmazható. Tavasszal kell vetni k. holdanként 15 klgr.-ot, q-nak ára 150 frt. Holdanként megterem 1 q-át. Sokban hasonlít hozzá a *Phalaris coerulescens* (évelő polyvacsk). A phalaris-nemhez tartozik a

11. **Phalaris canariensis** (Kanári fű). 60–90 cm. magas, úgy a szárazságot, mint a fagyot kitűnően állja. Középtalajokon diszlik legjobban. Trágyázást nem kíván. K. holdanként 5–8 klgr. vetőmag kell, melyet igen jól lehet sorvetőgéppel vetni. Tavasszal a kikelés után fogasolni kell. A tisztán magtermesztés céljából vetett kanárifüvet czélszerű lesz megkapálni, akkor nagy termést ad, k. holdanként 6–7 q-át, melynek ára q-ként 24 frt. A mag apró, kerek, fényes sárga színű, gyapotszövetek simításánál és keményítőgyárakban használtatik.

12. **Phleum pratense** (réti komocsin). 80–120 cm. magas, sárgás-zöld színű taraczk nélküli fű. Ugy kaszálókra, mint legegőkre a legjobb fű, mely a kötött nedves talajokon legjobban diszlik ugyan, de a szárazságot is jól tűri s a legerősebb fagyok sem tesznek benne kárt. A trágyalével való öntözést nagyon meghátlálja, soká kitar és nagy terméseket ad. Gyökerei mélyen hatolnak a talajba, ezért mély szántást kíván. Magtermesztés céljából vetve k. holdanként 8–10 klgr. vetőmag kell, melyet legszélszerűbben sorvetőgéppel 24 cm. sortávokra vetünk el és megkapálunk. Így a magterméseket meg lehet kétszerezni s k. holdanként 3–4 q magot is nyerhetünk, melynek ára q-ként 40–45 frt. Ősszel vagy tavasszal egyaránt vethető, rendkívül apró magja sima, ezüst színű, csak nagyon sekély alátakarást tűr, vetés előtt tehát hengerezni kell s a vetőgép saruiról a súlyokat el kell távolítani. Magnak mindig az első kaszálást hagyjuk s akkor vágjuk le, mikor a bugák kezdenek barnulni. Kévékbe kötve és kereszttekbe rakva jól ki kell szárítani, akkor a cséplés igen könnyen eszközölhető.

Phleum pratense (réti komocsin) magja.

Vincenti Károly.

Az aratásról, különös tekintettel a kévekötő aratógépekre.

A huzamosabb időközön át tartott és még most is tartó alacsony gabonaárak miatt folytonos elkeseredés és panasz hallható a magyar gazdaközönség részéről már évek óta. Ennek elkerülhetése végett az *okszerű gazdálkodásról, a természetdőlő növények megválasztásáról, az alacsony árak mellett az olcsó termelésre vonatkozólag* stb. hol a gazdasági szaklapok és folyóiratok, hol a napilapokban is számtalan cikk jelent már meg.

Hazánk földje még mindig nagyobb mértékben az ugynevezett gabona, illetőleg a kalászosok termelésére levén szorítva, hogy ezen gabona, illetőleg a kalászosok termelési költségének kisebbítését némi részben föltüntethessem, egy néhány szokásban levő aratási módozatot kívánok röviden leírni.

Nincs kényesebb és halaszthatatlanabb munkája a gazdának, mint az aratás. S épen ezen sürgős és halaszthatatlan volta ró a gazdára nézve sokszor oly aránytalan magas munkaköltséget, minő a gazdaságban semmiféle más munka végzésénél sem fordul elő; sőt nagyon gyakran megtörténik, hogy a tulságos magas bérért sem képes a gazda terményeinek idejekorán való learattatására munkást kapni, mi által reá nagy kár és veszteség háramlik.

Nézzük csak az aratás nemeit, azok költségeit és a különböző aratási módozatoknak egymással szembeállítását.

Aratást végeznek:

1. Kézi sarlóval napszámra.
2. Kézi sarlóval kalangyaszámra vagy holdszámra.
3. Kaszával napszámra vagy holdszámra.
4. Résziben.
5. Marokrakó aratógéppel.
6. Kévekötő aratógéppel.

1. Sarlóval való aratás napszámra.

Egy hold* föld learatására, kévek felkötésére és felkalangyálására szükséges 7 napszámos:

* 1 hold = 1600 □ öl.

4 férfi napszám à 75 kr.	3·00	frt,
3 nő » » à 70 kr.	2·10	frt,
egy hold learatása összesen	5·10	frt.

2. *Sarlóval végezve kalangya- vagy holdszámra.*

Holdankénti termés 13—16 kalangya à 30 kéve.

Egy kalangya levágása és kalandyálása 32 kr. × 15-el	4·80	frt,
egy hold learatása összesen	4·80	frt.

3. *Kaszával napszámra vagy holdszámra.*

Egy kaszás levág $\frac{3}{4}$ holdat; egy hold föld termésének levágására szükséges:

$1\frac{1}{4}$ kaszás napszámos à 85 kr.	1·06	frt,
kaszás után 1 holdra marokba szedés		
kötélcsinálás, kévekötésre szükséges:		

$1\frac{1}{4}$ férfi napszám à 75 kr.	1·00	frt,
$3\frac{3}{4}$ női » » à 70 kr.	2·61	frt,
kalangyálás, holdankint 15 kalangya à 1·5 kr.	0·22	frt,
Tarlógereblyélés 1 hold à 20 kr.	0·20	frt,
egy hold learatása összesen	5·09	frt.

4. *Résziben való aratás.*

Ha az aratók a 12-ik kalangyát kapják, akkor egy holdról jut nekik 1 kalangya és 5 kéve, ennek értéke 4·80 frt,
egy hold learatása összesen 4·80 frt.

5. *Marokrakó aratógéppel.*

A marokrakó aratógép levág naponta 4-es ökörfogattal 5 hold területet; szükséges utánna 25 napszámos. Egy hold után esik 5 napszámos, ebből

2 férfi napszám à 75 kr.	1·50	frt,
3 női » » à 70 kr.	2·10	frt,
egy 4-es ökörfogot à 3 frt, $\frac{1}{5}$ napra	0·60	frt,
gépölaj	0·15	frt,
gépkopási százalék (gép ára 350 frt)		
egy hold után circa $0·06\%$	0·21	frt,
tarlógereblyélés 1 hold à 20 kr.	0·20	frt,
egy hold learatása összesen	4·76	frt.

6. Kéveköti aratógéppel.

Erre nézve az erd. róm. kath. vallás-tanulmány- és ösztöndíj-alapok radnóthi uradalmában az 1894. évi aratási időszak alatt — magam lévén az uradalmi intézőtől e munkálat végrehajtásához kirendelve — két különböző gyárostól való és különböző áru kéveköti aratógép által végzett aratási munka összeségét a következőkben közlöm:

Működött a radnóthi uradalomban az 1894. évi aratási időszak alatt 2 kéveköti aratógép, melyekkel learattatott őszi és tavaszi gabona 183 holdon 4403 kalangya.

Ezen kéveköti aratógépek egyike »M. Cormick«, másika pedig »Massey Harris Co.«-féle.

A gépek mindkettője 3—3 ló után való, de minthogy az uradalom nem rendelkezett ezek vonására elég erős és nagyobb fajta lovakkal, ökör után lettek beállítva, mit csak a rudra való járomfej alkalmazásával kellett eszközölni.

A gépgyárosok árjegyzékei szerint ezen gépek munkaképessége naponként 8—10 hold. Ez be is válna a folytonos erő egyenlő működése következtében vagy ha jó és erős lovak alkalmaztatnának azok vontatására, melyeknek járása is gyorsabb, mint a szarvasmarháé, de a lassabban járó ökrök által vontatva s időt engedve a gép olajozására s másnemű megállásokra, melyek következtében a gép folytonosan s megállás nélkül nem működhetik, ezen 8 holdnyi átlagos aratás a valóságban 5 holdra reducálódott; de így is learattatott ezen kéveköti aratógépekkel 183 katasztralis hold terület, mely az összes elvetett területnek több mint $\frac{1}{3}$ része.

A két gép ára 1550 frt. A két gép működött egyenként 20—20, összesen 40 nap, mely idő alatt a következő költség-összegek merültek fel:

A két gép árának törlesztésébe 25%	387.50 frt.
Elhasznált gépolaj ára 2 gépnél 20 nap	20.00 frt.
Két 4-es ökör fogat à 20 nap = 40 nap à 3 frt	120.00 frt.
Elhasznált kéveköti manilla-zsineg ára	145.00 frt.
Az urad. gépész évi járandóságából a 20 napot illető rész	34.00 frt.
Gépész mellett segédül egy napszámos 20 nap à 60 kr.	12.00 frt.
Átvitel	718.50 frt.

Áthozatal . . . 718'50 frt.

Kévegyűjtő és kalangyaló napszámosok 20 nap
 a két gép után: 80 férfinapszám à 75 kr. . . . 60'00 frt.
 60 női » à 70 kr. . . . 42'00 frt.
 60 gyermek napszám à 40 kr. 24'00 frt.
 Összesen . . . 844'50 frt.

Ebből levonandó a kéveköttő zsineg értékének
 15%-a, mert a zsineg a cséplés után egyes czélokra,
 különösen zsákkötőnek felhasználható 21'75 frt.
 Összeg . . . 822'75 frt.

822'75 frt: 183 hold

Egy hold learatása összesen 4'49 frt.

A fennebbiekből láthatni, hogy a kéveköttő aratógéppel való aratás a legelőnyösebb a gazdára nézve.

Ezen kéveköttő aratógépek pedig — kivéve a nagyon meredek oldalokat és árkokat — mindenütt alkalmazhatók, nemcsak a sík és egyenes tetületeken.

Legelőcsőbb munkája mellett előnyei még, hogy egyenletesen dolgozik, tetszés szerinti magasságban való vágásra állitható, egész tiszta tarlót hagy; a mi pedig a legfőbb, hogy az aratási időszak alatt, melyben az aratás halasztása mindennap nagy veszteség, a gazda nincs annyira kitéve a munkáshiánynak vagy pedig minden drága napszám, illetőleg munkabér mellett is a munkások szeszélyeinek, idővesztegetésnek és a gazdára — különösen ezen időszakban — háramló sok kellemetlenségnek.

Azt mondhatnák sokan, különösen a kisebb birtokosok, hogy a gép jó, de honnan fizethetne a gazda a mostani lanyha gazdasági jövedelmek mellett 750—800 frtot egy oly gépért, a mely egy évben csak 4—5 hétig használható? De épen itt van a számítás arra, hogy a jövedelmet az olcsóbb és jobb aratási módokat által fokozni lehet, a mint ezt a fennebbiekből láthatni. Aztán meg nem minden kéveköttő aratógépnél oly magas az ára, mert pl. az »Adriance« 580 frt.

Az elősoroltakból kiindulva, nemcsak nagyobb birtokosoknak ajánlható ezen gép megszerzése, de oly kisbirtokosok részére is nagy szolgálatot tesz, kik azt nem egyedül magára, hanem csak 3—4-en közösen vásárolhatják meg.

De sajnos, hogy kisbirtokosaink nagy része még ma is ott áll, hogy ezen gép iránt is — mint minden iránt, a mi új — ellen-szenvvel viseltetik: mindaddig, míg annak hasznos voltát a gyakorlatban saját maga nem látja; ily aratógép pedig, a nagyobb birtokosoknál is, Erdélyben még kevés van.

Pedig ha valaki a cséplő- és rostáló- stb. gépet előnyben részesíti a kézi munkával szemben, úgy mindenesetre a következő aratógépet is első helyen kell, hogy előnyben részesítse másféle aratási módozatokkal szemben, nemcsak olcsóbb munkájáért, hanem azért is, mert a sürgős aratási időszak alatt ezzel lehet legkönnyebben és legkevesebb fáradsággal célzt érni.*

László Zsigmond.

Irodalmi szemle.

— Könyvismertetés. „*Talajjavítás lecsapolással.*“ Irta: *Nemes István*, a VII. m. kir. kulturmérnöki kerület vezetője. Öt ábrával. Kiadja az »Erdélyi Gazdasági Egylet könyvkiadó vállalata« a VII. évfolyam 4-ik füzeteként. Ára külön 50 kr.; a többi három füzetel: 1. „*A komlótermelésről.*“ Irta *Réti Fános*, ára 25 kr. 2. „*A méhtenyésztésről.*“ Irta *Gáspár József*, ára 30 kr. 3. „*A gabonafélék, a burgonya és a szőlő legfontosabb gombabetegségei.*“ Irta *Péter Béla*, ára 50 kr., *előfizetve* a VII. évfolyam összesen 80 kr. — Hazánkban még sok javítani való terület található, melynek nagy része éppen felesleges vizétől a megszabadítást várja. A nyomasztó gazdasági viszonyok előbb-utóbb mindenkit reáakényszeríteni fognak arra, hogy birtokán ne tűrjön egy talpalatnyi olyan helyet, mely nem adja meg a tőle joggal várható hasznot. Tények bizonyítják a lecsapolással való talajjavítás kiváló fontosságát: azt, hogy a termőtalaj mintegy ujjászületik, termőereje megsokszorosodik, ha az ártalmára volt felesleges víz elvezetése után a levegő és meleg kellő mélységre behatolhatnak. Gazdasági egyletünk könyvkiadó-vállalatának éppen most megjelent füzete kitünő szolgálatot fog tenni a talajjavítás országos fontos-

* Megjegyzések nélkül közöltük munkatársunk érdekes cikkét, pedig költségszámításainak egynemely tételével szemben aggályaink vannak, minthogy azonban a napszámberék, valamint a szakmányberék is vidékenként különbözők, az egyes tételek úgy sem változhatlan tételek s azért az eredmény is különböző lehet.

ságu ügyének. A legjobb tájékoztató mindarra nézve, a mit a lecsapolásról tudni kell. 65 lapoldalon a lecsapolással való talajjavítás teoriáját és praktikáját röviden, de velősen akként ismerteti, hogy átolvasása után még a bonyolodottabb kérdésekre nézve is véleményt formálhatunk magunknak. A füzet ezen feladatát igen jelesen oldotta meg az érdemes szerző; kitünően eltalálta a tárgyalás leghelyesebb módját, a mi neki bizonyára könnyű feladat volt, mivel sűrűn érintkezve a nagy gazdaközöniséggel, a szakszerű kérdéseket is közérthetően tudja ismertetni. Egy pillantás a szóban levő füzet tartalomjegyzékére meggyőzhet arról, hogy mindaz, a mi abba felveendő volt, valóban fel is vétetett: *Előszó. Bevezetés.*

1. *Vízfolyások tisztogatása és szabályozása. Fenékgátak.* 2. *Nyílt árkolás. A csatorna: szelvény alakja és mérete. Nyílt árkolás költsége. Lecsapolás vízemeléssel. Alagcsövezés. Az alagcsövezetek elrendezése. Az alagcsövezés fogatosítása. Az alagcsövek gyártása. Az alagcsővonalak eldugulása. Az alagcsövezés költsége. Az alagcsövezés összehasonlítva a nyílt árkolással. Épületek kiszáritása alagcsövezéssel. Földalatti lecsapolás egyéb módjai. Sülyesztő kutak. Sankolás. Melegen ajánljuk t. olvasóink figyelmébe az ösmertetett füzetet. Az az egy óra, melyet elolvasására szánt, bizonyára haszonnal és élvezettel fog eltelni s ha utánna alapos szemle alá véve birtokát, elhatározza, hogy annak valamelyik részét lecsapolással javíttatni fogja: jövedelme esetleges jelentékeny növekedését a füzetnek köszönheti. Mindezt illetőleg figyelmeztetjük gazdáinkat a füzet »Előszó«-jának következő soraira: »A kulturmérnöki intézmény révén, egy a földmivelésügyi m. kir. ministerhez intézendő rövid folyamodvány alapján bárki ingyen juthat talajjavítási czéloknál szakavatott mérnök közbenjárásához; az 1889. évi XXX. t.-cz. alapján pedig a földtulajdonos ha nem is nagy, de olcsó talajjavítási kölcsönre tehet szert. — Megrendelés és előfizetés az „erdélyi gazdasági egylet pénztárának Kolozsvár“ czimzendő, a pénznek utalványnyal való beküldésével; *utinvétellel csak az egész évfolyam küldetik.**

— **A fejős tehének leborjázásának ideje** hatással van a tejelésre Hollandiában ugyanis az az általános nézet a *Molk. Z.* hire szerint, hogy minél később borjazik a tehén februárius után, annál hosszabb ideig fog a leborjázás után tejet adni, tehát annál rövi-

debb ideig fog szárazon állani. 142 darab fejős tehénél tettek nem rég kísérletet e részben és ez a kísérlet is bizonyítja, hogy a fejős teheneket legjobb *novembertől februáriusig terjedő időben borjastatni.* sz. á.

— Magyar mezőgazdák szövetkezetének üzleti értesítőjét veszik lapunk olvasói melléklet képen, melyet figyelmükbe ajánlunk. Nem elég a gazdának termelni, főtényező, hogy terményeit jól is tudja értékesíteni. Másfelől a mai gazdasági viszonyok szerint birtoka helyes és kellő felszerelésére annyi mindenféle gazdasági gépre, eszközre és különféle anyagszerekre van szüksége, melyek mind sok pénzbe kerülnek, hogy a legtakarékosabb bevásárlásuk sok gondot ad. Ezen tényezők jól megoldása nem kicsi feladat. Mindezekre melegen ajánlhatjuk a magyar mezőgazdák szövetkezetét, mint ezen czéira és a gazdák érdekéből, a gazdák által alakított szövetkezetet.

Kiadó-tulajdonos:

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet.”

— HIRDETÉSEK. —

Erdélyrészi magyar jelzáloghitelbank

Részvénytársaság

Kolozsvárt, Beltorda-utca 3. sz. I. em. (Takarékpénztári palota).

A legelőnyösebb feltételek mellett

törlesztési jelzálogkölcönöket

nyujt földbirtokokra és megyei székhelyeken levő házakra.

A kölcsönök a leggyorsabban és minimális költség mellett bonyolítatnak le.

A kölcsönök kérése és lebonyolítása körül követendő eljárásra nézve **kimerítő útmutatást** ad az erre vonatkozó nyomtatott „értesítés”, melyet kívánatra **ingyen és bérmentve** küld meg, valamint **mindennemű kérdésekre** nézve akár szóval, akár levélben **haladéktalanul** bővebb felvilágosítást nyujt

az erdélyrészi magyar jelzáloghitelbank

részvénytársaság

igazgatósága

Kolozsvárt, Bel-Torda-utca 3. sz., I. em. (Takarékpénztári palota.)